

Úmrtnosť detí a mladistvých spôsobená dopravnými úrazmi v Slovenskej republike a v kontexte Európskej únie

Indikátor

Názov: Úmrtnosť detí a mladistvých spôsobená dopravnými úrazmi v Slovenskej republike a v kontexte Európskej únie
Definícia: Úmrtnosť detí a mladistvých pri dopravných nehodách
Kód: CEHAPE SR/RPG II.

- **Úvod**

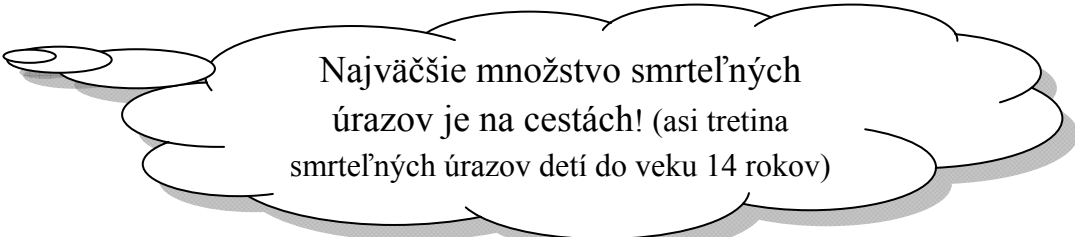
Tento indikátor popisuje úmrtnosť detí a mladistvých spôsobenú dopravnými úrazmi v 8 krajoch Slovenskej republiky a v kontexte EÚ.

- **Kľúčová správa**

Úrazy pri cestnej doprave sú hlavnou príčinou úmrtia detí a mládeže v krajinách EÚ vo veku od 5 – 24 rokov.

Slovenská republika v roku 2009 zaznamenáva najnižší počet zranených a mŕtvych v dôsledku dopravných úrazov za posledných 10 rokov, pričom podiel všetkých úrazov je vyšší u mužskej populácie. Najväčšiu úmrtnosť dosahujú dievčatá v rokoch 0 – 14. U chlapcov je najväčšia úmrtnosť v 15 – 24 roku života.

Vhodnou prevenciou a osvetou je možné zabrániť 30 až 60 percent úrazov.

Najväčšie množstvo smrteľných úrazov je na cestách! (asi tretina smrteľných úrazov detí do veku 14 rokov)

- **Zdôvodnenie**

Odvrátenou stranou rozvíjajúcej sa dopravy je zvýšená nehodovosť na cestách a tým rastúci počet usmrtených a zranených, ktorý predstavujú vážny problém pre verejné zdravie.

Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) a Národného centra pre štatistiky a analýzy (NCSA) je každý rok v dôsledku dopravných nehôd zranených takmer 250 000 detí. Z 250 000 zranených detí každý rok umrie približne 2 000 na zranenia.

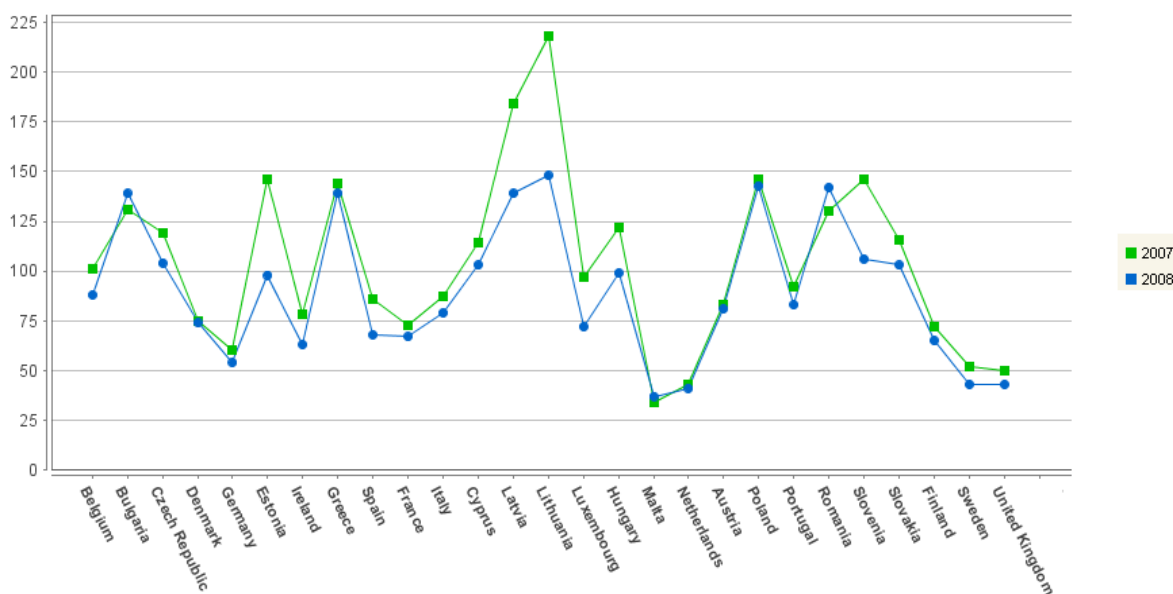
Deti a mladiství tvoria asi 5 % celkových úmrtí v dôsledku dopravných nehôd.

- **Prezentácia údajov v kontexte EÚ:**

V Európskej únii predstavujú úrazy po kardiovaskulárnych, nádorových a respiračných ochoreniach štvrtú najčastejšiu príčinu úmrtí. V krajinách Európskej únie zomrie každé dve minúty jeden obyvateľ v dôsledku smrteľnej nehody a ďalších 228 osôb je zranených. (Eurosafe, 2008)

Graf 1: Štandardizovaná miera úmrtnosti v dôsledku dopravných nehôd vo vybraných krajinách Európy v období rokov 2008 – 2007, počet úmrtí na milión obyvateľov

Zdroj: Eurostat

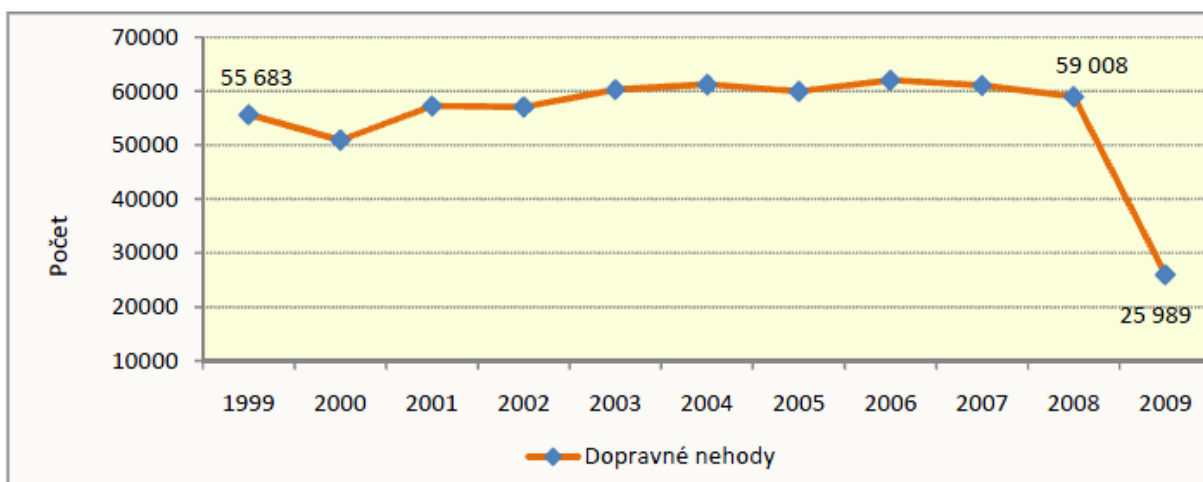
Z grafu 1 je zrejmé, že najväčšia úmrtnosť v dôsledku dopravných nehôd je v Litve a Lotyšsku, naopak najmenšia je na Malte. Slovenská republika sa v oboch rokoch udrzuje na strednej hranici.

- **Prezentácia údajov v kontexte SR:**

V roku 2009 bolo v SR následkom dopravného úrazu usmrtených 347 osôb a ťažko zranených 1 400 osôb. V priebehu posledných 10 rokov je práve v roku 2009 zaznamenaný najnižší počet dopravných nehôd (25.989 nehôd) vid' graf č.2. Počet usmrtených osôb dosiahol najvyššiu hodnotu v roku 1998, kedy bolo usmrtených 819 osôb (zdroj PPZ).

Graf 2: Počet hlásených dopravných nehôd v SR v rokoch 1999 – 2009

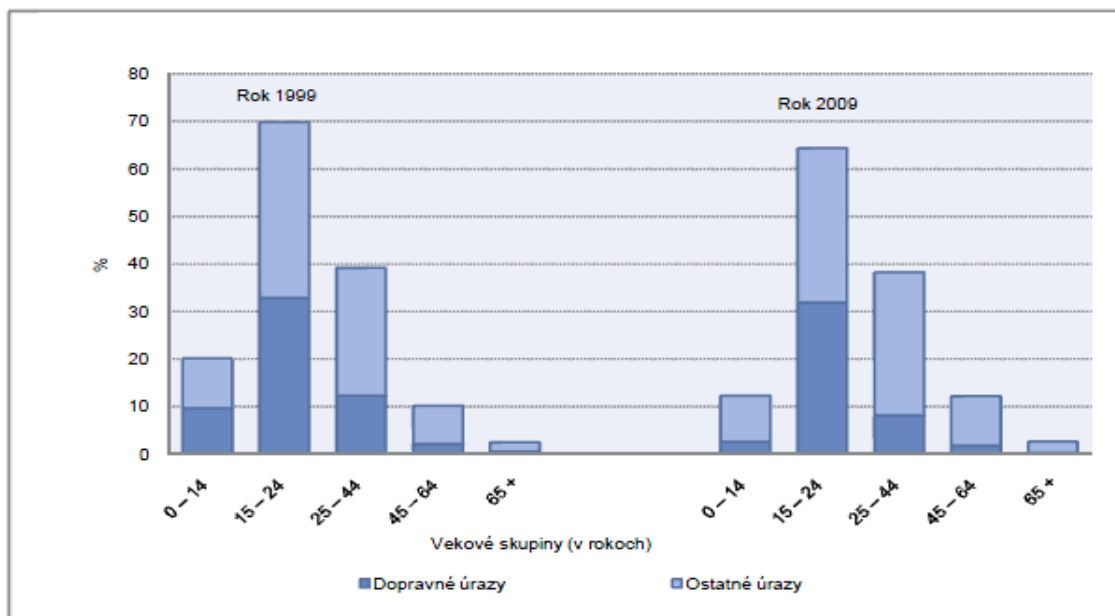
Zdroj: PPZ

Najväčší počet dopravných nehôd v roku 2009 bol zaznamenaný v Bratislavskom kraji (5.124 nehôd), v Prešovskom kraji (3.765 nehôd) a v Žilinskom kraji (3.467 nehôd). Najmenej dopravných nehôd bolo zaevidovaných na území Trenčianskeho kraja (2.278 nehôd), Trnavského kraja (2.2435 nehôd) a Nitrianskeho kraja (2.836 nehôd).

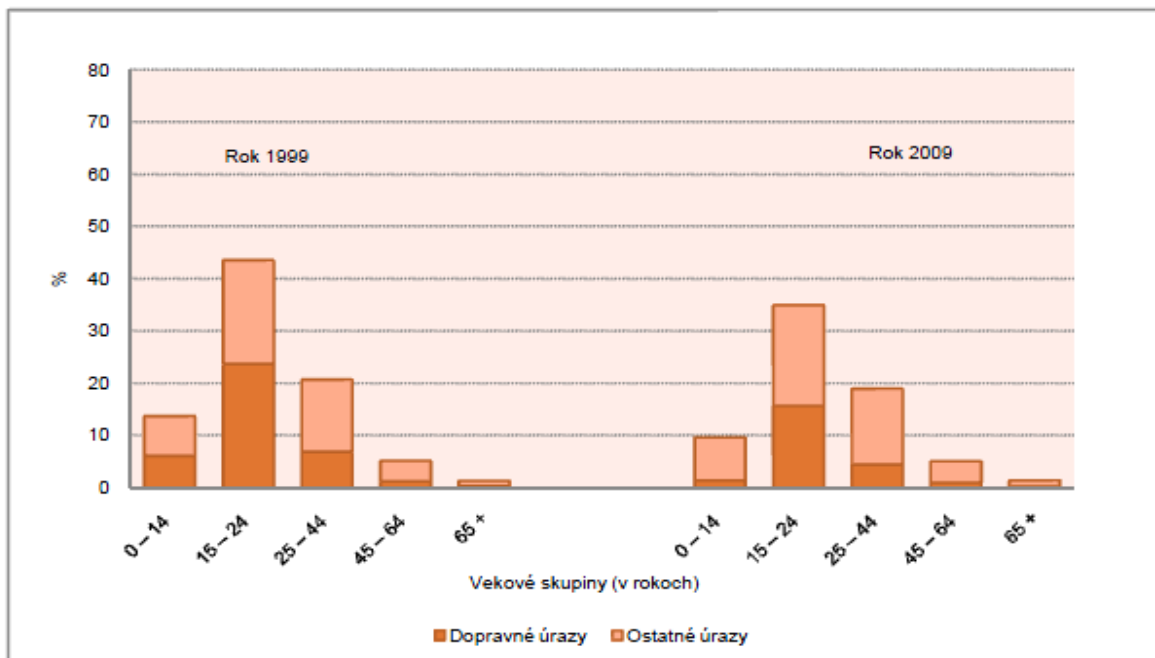
V mnohých prípadoch sú práve deti a mladiství hlavnými aktérmi pri vzniku dopravného úrazu. Najrizikovejšou skupinou z hľadiska pohlavia predstavujú chlapci, a to v mladistvom veku. (graf. č.3).

Graf 3: Porovnanie podielu úmrtí v dôsledku úrazov zo všetkých príčin smrti a z nich podiel dopravných úrazov v SR v rokoch 2009 a 1999 podľa pohlavia a vekových skupín

Muži

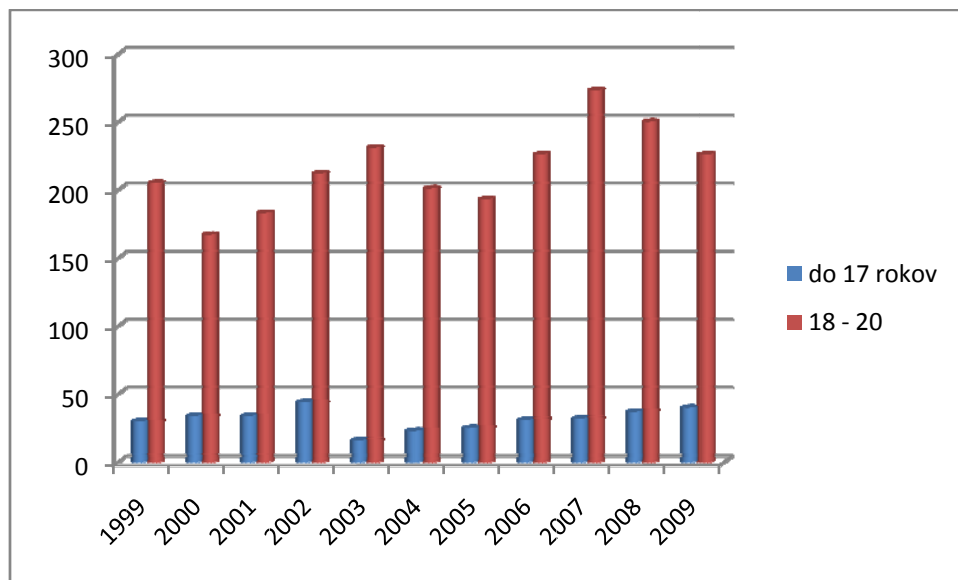
Ženy

Zdroj: NCZI

V priemere pri každej 10 dopravnej nehode bolo vodičovi – vinníkovi preukázané požitie alkoholických nápojov pred alebo počas jazdy. Počet dopravných nehôd zapríčinených vplyvom alkoholu má za posledných 10 rokov kolísavý trend, na ktorý poukazuje grafické znázornenie č. 4.

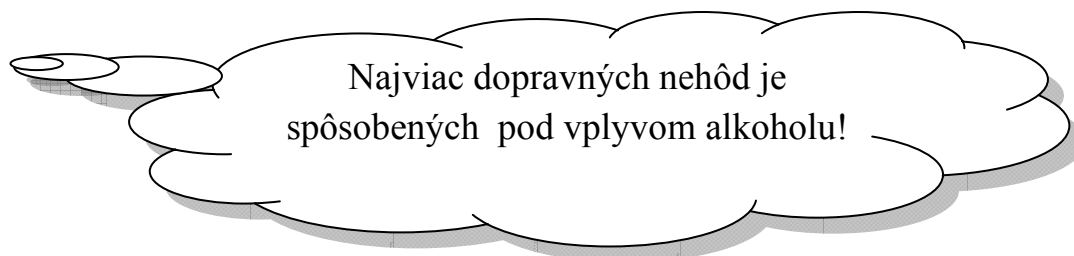
Graf 4: Počet dopravných nehôd zapríčinených vodičmi motorového vozidla pod vplyvom alkoholu v SR v rokoch 1999 – 2009 podľa príslušných vekových skupín (20 roční a mladší)

Zdroj: PPZ

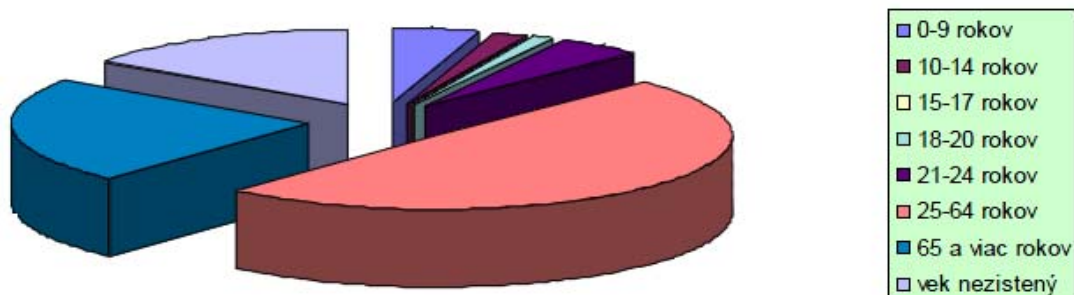
Podľa druhu nehody, najviac dopravných nehôd zavinených vodičmi motorových vozidiel pod vplyvom alkoholu vzniklo v dôsledku:

- zrážky s idúcim nekoľajovým vozidlom
- zrážky so zaparkovaným vozidlom
- zrážky s pevnou prekážkou

V roku 2009 chodci zavinili celkom 684 dopravných nehôd, čo predstavuje 2,6 % z celkového počtu dopravných nehôd. Najčastejšími príčinami nehôd chodcov sú vstup do jazdnej dráhy prichádzajúcemu motorovému vozidlu z chodníka a nesprávny odhad pri prechádzaní komunikácie (graf č. 5).

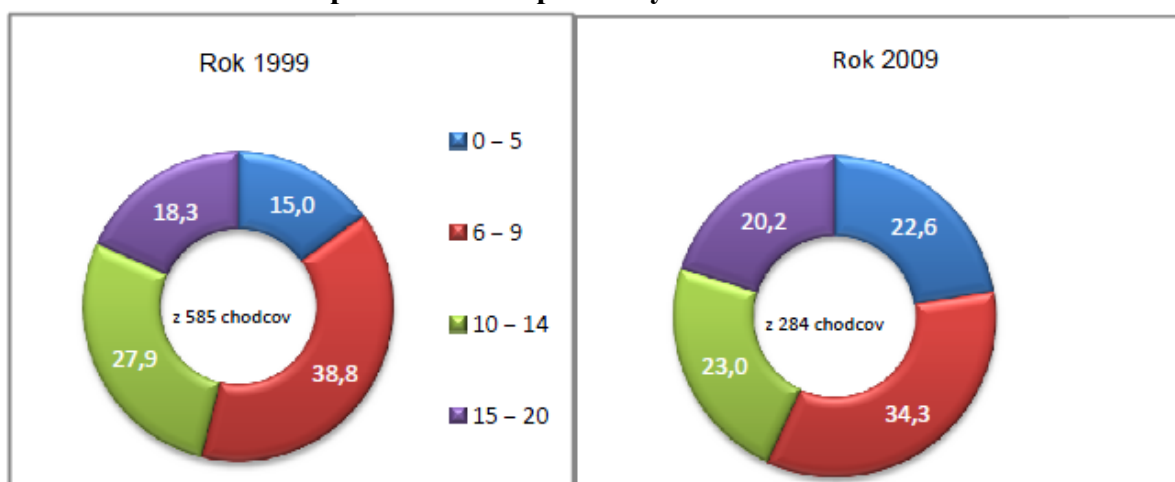
Graf 5: Usmrtení chodci pri nehodách podľa veku

Zdroj: PPZ

V nehodovosti chodcov často asistuje alkohol. Ako vyplýva z grafu 5 a 6, najviac dopravných nehôd zavinili chodci vo veku 25 – 64 rokov, druhú najrizikovejšiu skupinu tvoria chodci vo veku do 9 rokov.

Graf 6: Podiel vinníkov dopravnej nehody podľa vekových skupín v SR v roku 2009 a 1999 z celkového počtu nehôd zapríčinených chodcami vo veku do 20 rokov

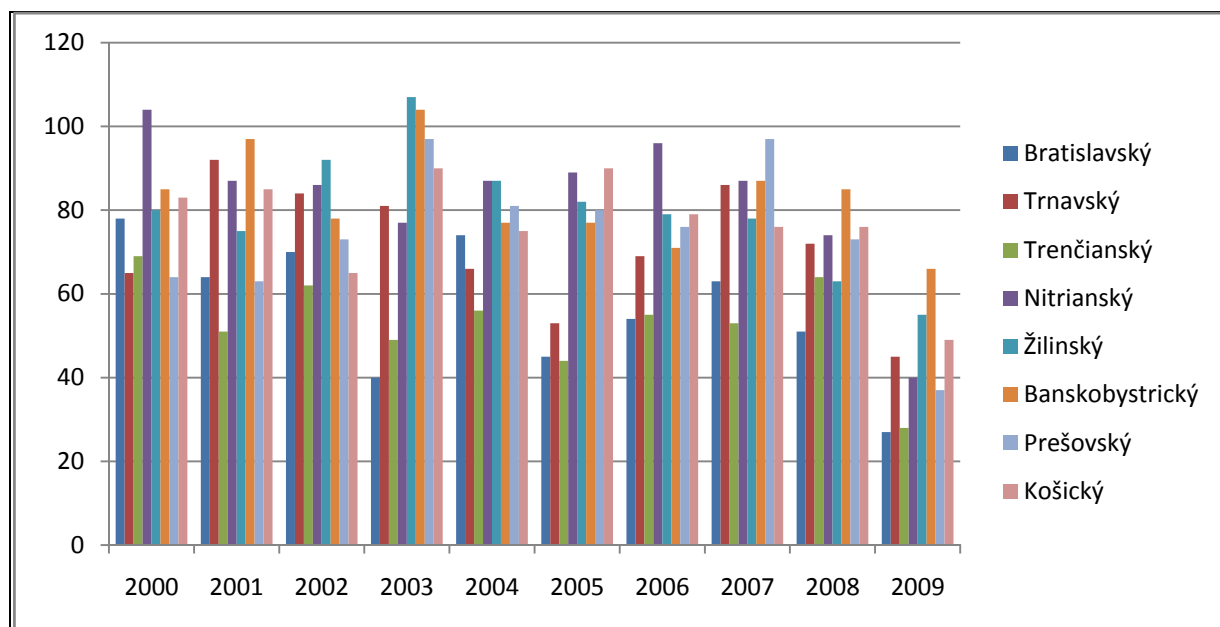
Zdroj: PPZ a NCZI

Riziko úrazu je pre dieťa – chodca v mieste s veľkou dopravnou záťažou (veľkomesta) až 14 krát vyššia ako v lokalitách s menším dopravným ruchom.

Najviac usmrtených osôb pri dopravných nehodách v roku 2009 bolo v rámci krajov Slovenskej republiky v Banskobystrickom (66 osôb), Žilinskom (55 osôb) a Košickom kraji (49 osôb). Najmenej usmrtených osôb pri dopravných nehodách bolo zaevidovaných v

Bratislavskom kraji (27 osôb), Trenčianskom kraji (28 osôb) a Prešovskom kraji (37 osôb). (graf č.7)

Graf 7: Porovnanie počtu usmrtených osôb v jednotlivých krajoch za obdobie rokov 2000 – 2009

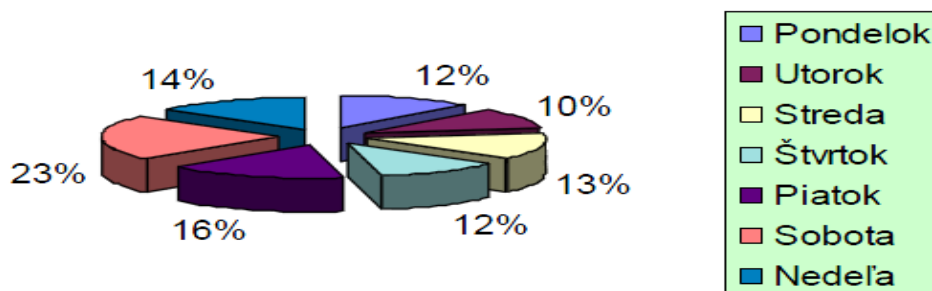

Zdroj: PPZ a ÚVZ SR

Pri porovnávaní 9 ročného časového obdobia (2000 – 2009) možno konštatovať, že na území Slovenskej republiky bol v roku 2009 zaznamenaný pokles v počte usmrtených osôb pri dopravných nehodách oproti roku 2008. V jednotlivých krajoch bol zaznamenaný najvýraznejší pokles na území Trenčianskeho, Prešovského kraja a Nitrianskeho kraja. Nárast v počte usmrtených osôb pri dopravných nehodách nebol zaevidovaný v žiadnom kraji. (graf č.7).

Najviac rizikovou skupinou dní v týždni z hľadiska dopravných nehôd a tým súvisiacich úrazov je piatok a sobota. Najmenej rizikovým dňom je utorok (graf č.8).

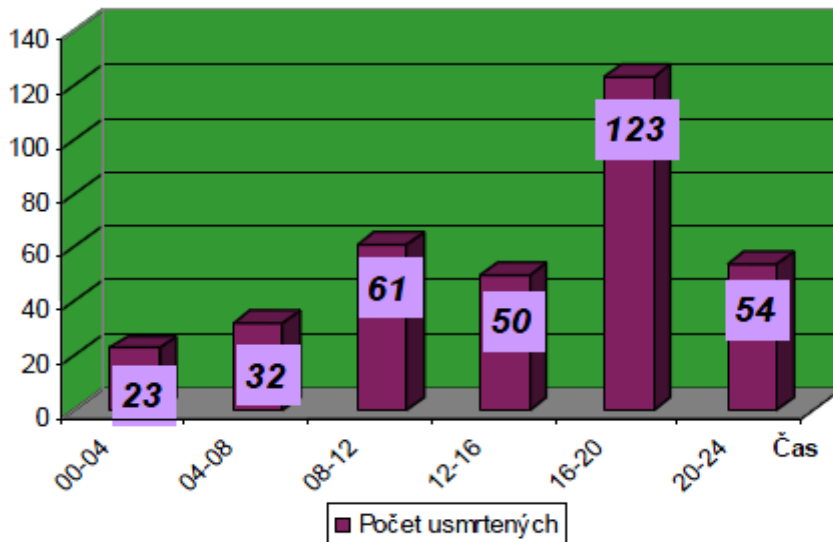
Graf 8: Usmrtení pri nehodách podľa dní

Zdroj: PPZ

Z hľadisku výskytu dopravných nehôd s usmrtením osôb je kritický čas medzi 16.00 a 20.00 hod., kedy bolo zaznamenaných 123 usmrtených osôb, čo predstavuje takmer 50 % z celkového počtu usmrtených osôb (graf č. 9).

Graf 9: Časové rozloženie usmrtených osôb

Zdroj: PPZ

Najvyššia dopravná úrazovosť je u detí na začiatku školskej dochádzky – týmto deťom zároveň hrozí najväčšie riziko smrteľného dopravného úrazu!

- **Zdravotný a environmentálny kontext**

Príčiny dopravných nehôd detí:

- náhle vstúpenie do vozovky – vzbrklé chovanie, nasledovanie vrstovníkov, prechádzanie medzi autá,
- prechádzanie bez rozhliadnutia – zlý odhad rýchlosti a vzdialenosti,
- hra detí na vozovke alebo v jej blízkosti,
- nepoužívanie pasívnych bezpečnostných pomôcok, t.j. prílb, pásov a autosedačiek,
- nerešpektovanie pravidiel cestnej premávky pri jazde na bicykli, náhle odbočenie, jazda vedľa seba,

- bezpečnosť dopravy obmedzujú aj billboardy na diaľniciach, svetelné pútače či megaboardy v strede križovatiek.

Identifikácia rizikových faktorov a manažment:

- dieťa nie je adaptované na požiadavky dopravy – jeho fyzický ani psychický vývoj nie je ukončený,
- vzhľadom k výške postavy nemá dostatočný rozhľad a nie je ho za prekážkou vidieť,
- u dieťaťa sa prejavuje zhoršená priestorová orientácia a taktiež integrácia zrakových funkcií sa vyvíja,
- dieťa nie je schopné odhadnúť moment stretu ani rýchlosť vozidiel,
- reakčný čas je u detí predĺžený, takže 5 – ročné dieťa potrebuje asi dvojnásobok času dospelého.

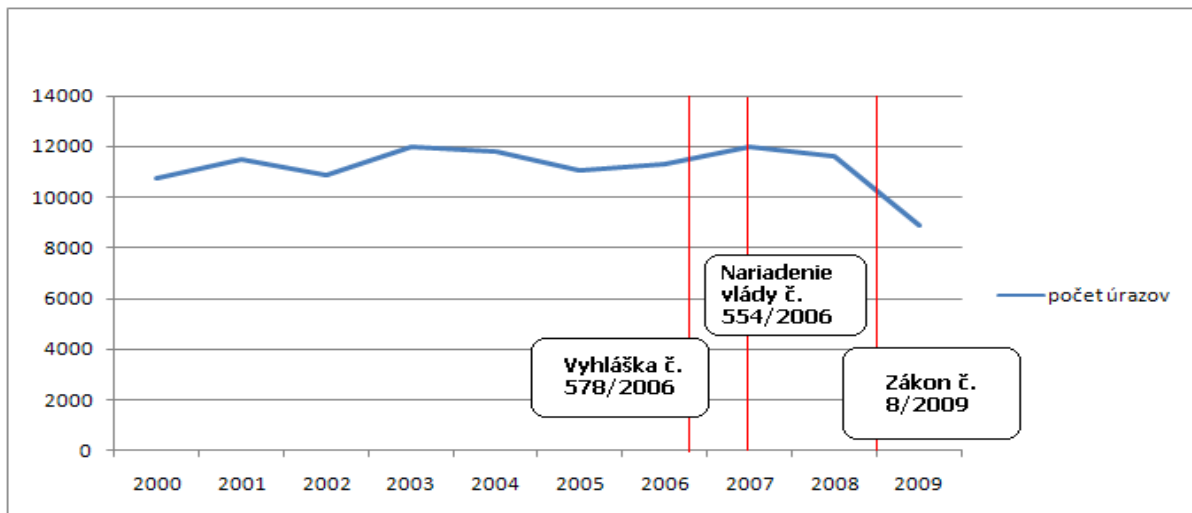

Spôsoby účinnej prevencie:

- dôsledné používanie bezpečnostných pásov, ochranných prilieb a detských autosedačiek,
- zlepšenie kvality vozidiel a ciest,
- obmedzenie rýchlosti,
- zamedzenie riadenia vozidla pod vplyvom alkoholu,
- úprava dopravného prostredia – spomaľovacie prahy, cyklistické chodníky,
- dopravná výchova pre deti a rodičov s cieľom zlepšiť znalosti a zvýšiť efektivitu správania sa v rizikových dopravných situáciách,

- **Politická relevancia a kontext**

Každé nové zavedené opatrenie predstavuje určitý pozitívny efekt v podobe zníženia počtu usmrtených a zranených. Pri uvedení vyhlášky Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií č. 578/2006 Z.z. o podmienkach prevádzky vozidiel v premávke na pozemných komunikáciách sa neodzrkadlil žiaden pozitívny efekt v znižovaní úrazovosti, nadobudnutím účinnosti nariadenia vlády SR č. 554/2006 Z.z. o povinnom používaní bezpečnostných pásov a detských zadržiavacích zariadení vo vozidlách určitých kategórií do praxe nastal priaznivý vývoj v znižovaní počtu dopravných nehôd a tým spojených usmrtených a zranených. Vstúpením zákona č. 8/2009 Z.z. o cestnej premávke do platnosti sa rapídne znížil počet usmrtených a zranených, a tak nasleduje pozitívny vývoj v znižovaní nehodovosti.

Zdroj:PPZ a ÚVZ SR

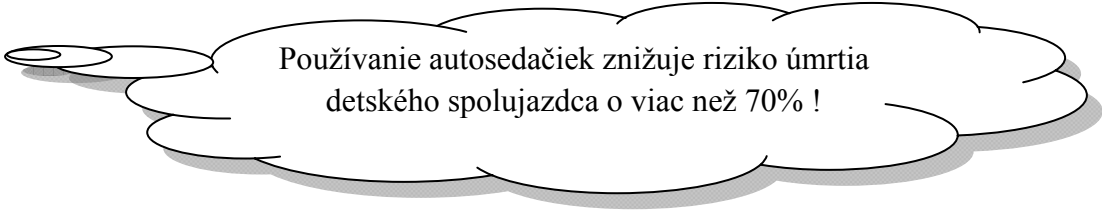

Z vyššie uvedeného vyplýva, že k pozitívnej prevencii patrí legislatívne opatrenia týkajúce sa používania ochrannej prilby pre cyklistov počas jazdy mimo obce a pre cyklistov do 15 rokov aj v rámci obce, ktoré je ošetrené zákonom č. 8/2009 o cestnej premávke. Uvedený zákon tiež definuje povinné používanie reflexnej vesty pri núdzovom vystúpení z vozidla a používanie zimných pneumatík, povinné svietenie počas celého roka a zníženie max. povolenej rýchlosti v obci na 50 km/hod. Zákon vstúpil do platnosti 1. februára 2009.

Povinnosť prepravovať dieťa v autosedačke, resp. v zadržiavacom zariadení obsahuje nariadenie vlády SR č. 554/2006 Z.z. o povinnom používaní bezpečnostných pásov a detských zadržiavacích zariadení vo vozidlách určitých kategórií, ktoré definuje používanie autosedačiek pre všetky deti nižšie ako 150 cm s hmotnosťou nižšou ako 36 kg. Deti nad 150 cm chráni bezpečnostný pás. Nariadenie vlády SR vstúpilo do platnosti 1. júna 2007.

Autosedačky nesmú byť pri používaní obrátené v protismere jazdy na sedadle, ktoré je chránené čelným airbagom. Takto možno umiestniť autosedačku len vtedy, ak bol čelný airbag deaktivovaný. Zároveň nemožno prepravovať deti do troch rokov vo vozidle, ktoré nemá na sedadlách bezpečnostné pásy. Ak sú vo vozidle umiestnené dve autosedačky na zadných sedadlách a nie je tam už miesto pre tretiu, je možné dieťa vo veku tri a viac rokov a s postavou výšky menšou ako 150 cm, pripútať k zadnému sedadlu bezpečnostným pásom. Preprava dieťaťa je zakázaná na predných sedadlách. Prednostne by sa mali na prepravu detí použiť zadné sedadlá vybavené bezpečnostnými pásmi. Rozhodujúcim faktorom nie je vek dieťaťa ale predovšetkým jeho váha a výška.

Používanie autosedačiek znižuje riziko úmrtia
detského spolujazdca o viac než 70% !

Vyhláška Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií č. 578/2006 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o niektorých ustanoveniach zákona č. 725/2004 Z. z. o podmienkach prevádzky vozidiel v premávke na pozemných komunikáciách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorá vstúpila do platnosti 1. novembra 2006, definuje reflexnú vestu ako súčasť povinnej výbavy automobilov.

V Slovenskej republike riešia dopravnú úrazovosť nasledovné programy, projekty a z toho vyplývajúce aktivity:

- **Národný plán na zvýšenie bezpečnosti cestnej premávky (BECEP)** v gescii Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR. Tento plán nadväzuje na „Európsky akčný program bezpečnosti na cestách“ do roku 2010 vydaný EÚ na základe tzv. Bielej knihy, ktorého cieľom je znížiť počet smrteľných dopravných nehôd na cestách Európskej únie do roku 2010 o 50 % oproti roku 2002. V súčasnosti je pripravený návrh plánu na roky 2011 – 2020. Na tomto projekte sa významne podieľajú viaceré rezorty: Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Ministerstvo vnútra SR (odbor dopravnej polície Prezídia Policajného zboru), Ministerstvo zdravotníctva SR, v jeho koordinácii Úrady verejného zdravotníctva SR, Slovenský Červený kríž, Ministerstvo školstva SR a iné organizácie.(www.becep.sk)
- **Nehap III.** -Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov Slovenskej republiky III (National Environmental and Health Action Plan for the Slovak Republic III), ktorý bol schválený na rokovaní vlády SR dňa 11. januára 2006 uznesením č.10. Národná správa o stave implementácie NEHAP III vyhodnocuje aktivity v oblasti environmentálneho zdravia, ktoré sa plnia v rámci jednotlivých rezortov. Problematiku úrazovosti rieši regionálny prioritný cieľ II, ktorý stanovuje úlohu zaviesť register sledovania úrazovosti detí a mladistvých v dôsledku vonkajších príčin na národnej úrovni.
- **ENHIS** – European Environment and Health Information System - cieľom tohto projektu je zaviesť informačný systém v oblasti životného prostredia a zdravia, ktorý je založený na zbere a spracovaní údajov o indikátoroch ako nástroja pre hodnotenie stavu environmentálneho zdravia na národnej aj regionálnej úrovni. V roku 2007 boli pripravené národnej úrovni factsheety, v ktorých bol riešená aj problematika úrazovosti, konkrétne ide o indikátory: „Úmrtnosť detí a mládeže spôsobená úrazom pri cestných dopravných nehodách“ a „Úmrtnosť detí a mladistvých spôsobená neúmyselnými úrazmi (pády, utopenia, požiare a otravy)“. V roku 2010 boli pripravené factsheety na regionálnej úrovni pod názvom: „Úmrtnosť detí a mladistvých spôsobená neúmyselnými úrazmi (pády, utopenia, požiare a otravy) v Slovenskej republike a v kontexte Európskej únie“ a „Preskúmanie koncepcií postupov na redukcii a prevenciu neúmyselných úrazov detí a mládeže spôsobených pádmi, topením, otravami, požiarimi a dusením – meranie pokroku v Slovenskej republike a v kontexte Európskej únie“, v ktorých bola riešená problematika

neúmyselných úrazov v 8 krajoch Slovenskej republiky a následne uverejnené na webovej stránke ÚVZ SR.

- **Štátna politika zdravia Slovenskej republiky**
- **Národný koordinačný výbor prevencie detských úrazov**
- **Monitoring úrazovosti u detí predškolského a školského veku** – cieľom je komplexné zmapovanie úrazovosti u detí predškolského a školského veku v širšom kontexte, t. j. pokiaľ ide o druh úrazu, miesto jeho vzniku, mechanizmus vzniku poranenia, jeho prognózu, najexponovanejšiu vekovú skupinu detí z hľadiska úrazovosti a pod.
- **Národný program podpory zdravia 2010** - hlavný cieľ aktualizovaného Národného programu podpory zdravia je iniciovanie jednotlivých zložiek spoločnosti k zabezpečeniu podpory a rozvoja verejného zdravia tak, aby sa dosiahlo trvalé zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva. Špecifický cieľ programu č. 5 Prevencia úrazovosti - zvyšovať úroveň preventívno-výchovných a edukačných aktivít v oblasti prevencie úrazov.
- **Národného programu starostlivosti o deti a dorast** – Cieľom „NPDD“ je zabezpečiť adekvátnu starostlivosť o zdravie a rozvoj detí a dorastu v SR v súlade s najnovšími poznatkami a odporúčaniami WHO a Európskej stratégie, ktoré ustanovujú právne predpisy upravujúce poskytovanie zdravotnej starostlivosti pre deti a dorast v SR. Úloha č. 4 - Úrazy a násilie.

• **Vyhodnotenie**

V priebehu posledných 10 rokov je práve v roku 2009 zaznamenaný najnižší počet dopravných nehôd, čo sa prejavilo aj nižším počtom usmrtených osôb, počtom zranených osôb.

Vo všeobecnosti medzi najčastejšie príčiny vzniku dopravných nehôd zavinených vodičmi motorových vozidiel patrí:

- porušenie základných povinností
- rýchlosť
- nesprávny spôsob jazdy
- nedanie prednosti v jazde
- nesprávne predchádzanie
- technická závada vozidla

• **Použitá literatúra:**

- [1] Ročenka vývoja dopravnej nehodovosti prezídia policajného zboru SR
- [2] Dopravné nehody a ich zdravotné následky v Slovenskej republike 1999 – 2009, MUDr. Anna Baráková, Monika Dudová – Národné centrum zdravotníckych informácií, máj 2010
- [3] Vývoj úrazovosti na Slovensku v rokoch 1999 – 2009, MUDr. Anna Baráková, Monika Dudová, Zuzana Kuchtová, máj 2010

- [4] MUDr. Zuzana Zvadová, RNDr. Stanislav Janoušek, Prevence detských dopravných úrazu, Státní zdravotní ústav, Praha
- [5] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/main_tables#
- [6] <http://www.mototuristika.sk>
- [7] www.who.com

- **Použité skratky**

WHO – World Health Organization – Svetová zdravotníctva organizácia

NCZI – Národné centrum zdravotníckych informácií

PPZ – Prezídium policajného zboru